

ONDER DE AANDACHT

BOEKENMARKT

Tijdens de Genootschapsdag op zaterdag 8 maart 2003 zullen wij, net als in voorgaande jaren, weer een boekenmarkt organiseren. Leden die hun boeken, tijdschriften of rapporten af willen staan aan de boekenmarkt kunnen contact opnemen met het bureau van het Genootschap.

Het onderwerp van de boeken moet betrekking hebben op natuur en milieu. De boeken zullen te koop worden aangeboden tijdens de Genootschapsdag van 8 maart 2003. De opbrengst komt ten goede aan het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Na telefonisch overleg kunnen de boeken worden opgehaald. U kunt de boeken ook afgeven op onderstaand adres.

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
Godsweerderstraat 2
6041 GH Roermond
0475-386470
e-mail: bureau@mhgl.org

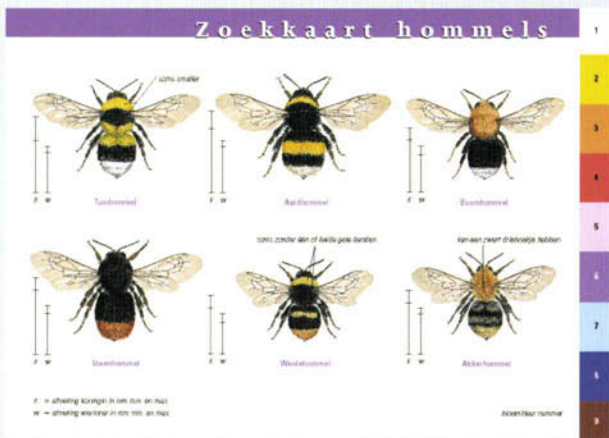
HOMMELPROJECT KNNV

In 1994 heeft de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) in samenwerking met de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJJN) voor het eerst een Hommelproject georganiseerd. De verspreiding en het voorkomen van zes hommels, te weten Tuinhommel (*Bombus hortorum*), Aardhommel (*Bombus terrestris*), Boomhommel (*Bombus hypnorum*), Steenhommel (*Bombus lapidarius*), Weidehommel (*Bombus pratorum*) en Akkerhommel (*Bombus pascuorum*), zijn toen onderzocht. Het bleek dat de Aardhommel het meest algemeen voorkwam en de Steenhommel het minst was gezien. De actie leverde niet alleen veel gegevens op, ook werden de hommels op de kaart gezet als aardige, nuttige diertjes die bescherming verdienen. Inmiddels is er veel veranderd. Tuinen zijn tegenwoordig onderhevig aan 'trends' en in de grotere steden wordt zo langzamerhand al het groen opgeofferd aan bebouwing of parkeerplaatsen. In natuurgebieden is de situatie verbeterd door uitbreiding of samenvoegen van gebieden. Het is interessant te onderzoeken of dit verschuivingen teweeg heeft gebracht in het voorkomen van de zes onderzochte hommels. Om nog meer in-

zicht te verkrijgen in het leven en voorkomen van hommels wordt het onderzoek nog een keer herhaald.

Hommels zijn insecten die een grote rol spelen bij de bestuiving van veel planten. Hommels behoren tot de bijen, hebben ook vier vleugels en leven in staten van 50 – 600 individuen. Ze verzamelen nectar en stuifmeel voor hun larven. De koningin legt de eitjes en de werksters halen voedsel en verzorgen het broed. De grote koninginnen komen uit hun winterrustplaats zodra het lente wordt. Hommels kunnen goed hun lichaamstemperatuur op peil houden. Het zijn dan ook insecten van noordelijke gebieden en gebergten en kunnen al vliegen bij een buitentemperatuur van 5 °C. De koninginnen en werksters kunnen steken, maar dat doen ze zelden en alleen in geval van nood, bovendien is het gif niet erg krachtig en na tien minuten al haast niet meer te voelen. Soms bezoeken ze een bloem en maken daarbij een hard 'buzzend' geluid, terwijl ze beven. Dat is een soort schudden om het stuifmeel van de bloem los te krijgen en zo te kunnen verzamelen. Er bestaan ook koekoekshommels, die leggen hun eitjes in de nesten van echte hommels en laten het verzorgen van het broed over aan de 'gastvrouwen', de werksters van het nest waar ze ingeslopen zijn. Echte hommels zijn van koekoekshommels te onderscheiden door de stuifmeelkorfjes aan een deel van de achterpoten. Dit deel is hol en glimmend en rondom bezet met kromme haren en met één centrale haar, zodat het stuifmeelklompje blijft zitten en zo vervoerd kan worden naar het nest. Wat wil de KNNV weten: welke soort hommel heeft u gezien, was het een werkster of koningin, op welke plant zat de hommel en wat was de officiële, Nederlandse naam van de plant. Als u die niet weet geef dan de bloemkleur door. Heeft u de hommels horen 'buzzen'? Weet u waar het nest zich bevindt en wilt u bij melding van hommels de postcode van de vindplaats vermelden?

Wilt u uw waarnemingen insturen? Hommelkaarten kunnen aangevraagd worden bij de KNNV Hommelactie, Postbus 19320, 3501 DH Utrecht met bijsluiting van een postzegel van € 0,39 per kaart. U kunt ook een hommelkaart ophalen op het bureau van het

Genootschap (Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond). Tenslotte kunt u uw waarnemingen ook opgeven via de internetpagina: www.knnv.nl/hommels.

M. van Damme-Jongsten
projectleider bij de KNNV

ZWART ZAAD

EEN NIEUWE TIJDELIJKE EXPOSITIE IN HET NATUURHISTORISCH MUSEUM MAASTRICHT

Maastrichtenaren namen in de Romeinse tijd al snel 'the Roman way of life' over en wilden vervolgens zo lang mogelijk Romeins blijven. Dit blijkt uit onderzoek van zaden en andere plantenresten die de afgelopen twintig jaar bij opgravingen in Maastricht zijn gevonden.

In de afgelopen twee decennia zijn bij archeologische opgravingen in Maastricht regelmatig grondmonsters genomen voor nader onderzoek. Voor wat betreft de plantaardige resten werden deze monsters onderzocht door het Archeologisch Centrum van de Rijksuniversiteit Leiden. Met name voor het eerste millennium van onze jaartelling heeft dit bijzondere gegevens opgeleverd die inzicht geven in 'the Roman way of life'. Zo introduceerden de Romeinen koriander en biet in de keukens van de welvarende nederzetting bij de brug over de Maas. Ook namen zij geen genoegen met onze wrange wilde appels, onze bramen en hazelnoten. Ze plantten fruitboomgaarden aan met vele soorten lekkere zoete appels, peren en kersen. Ook namen zij walnoten en tamme kastanjes mee. De inheemse bevolking nam de Romeinse

gewoonte om eten te kruiden en fruit te eten over. Dat begon met de elite en met de mannen die in het Romeinse leger gediend hadden. Toen het Romeinse gezag instortte, bleven de kruiden en de fruitbomen.

Na het wegtrekken van de Romeinen kwamen er meer Germanen. Deze nieuwkomers hadden hun eigen eetgewoonten en namen een nieuwe graansoort mee: rogge. Ook aten de Germanen eikels. Geroosterd en vermalen tot meel waarvan dan pap gekookt werd of brood van werd gebakken.

Plantenresten tonen aan dat er een bakkerij was in wat nu de Stokstraat heet. In de Laat-Romeinse tijd kreeg de toen ommuurde stad grote opslagplaatsen voor voedsel: broodtarwe, spelttarwe, gerst, gierst, verschillende soorten peulvruchten, kruiden, noten en fruit.

Met als uitgangspunt letterlijk een handvol zaden hebben het Archeologisch Centrum van de Rijksuniversiteit Leiden, de gemeentelijke sectie Archeologie en het Natuurhistorisch Museum Maastricht een expositie ingericht waarin dit alles is te zien. De titel van de expositie is ontleend aan de verkoolde resten van zaden, noten en fruit die overbleven na een enorme brand in het toenmalige 'horreum' op de plaats van het huidige Pandhof van de Onze-Lieve-Vrouwenbasiliek.

In de expositie 'Zwart Zaad' (tot 27 april 2003) is niet alleen te zien wat het onderzoek heeft opgeleverd. Er wordt ook uitgelegd hoe het onderzoek is uitgevoerd. Om thuis nog eens alles na te lezen krijgen alle bezoekers het boekje 'Zwart Zaad' (met daarin ook een

aantal recepten van Romeinse gerechten) gratis mee.

Het museum aan het de Bosquetplein is op werkdagen geopend van 10 tot 17 uur en in de weekends van 14 tot 17 uur.

GRATIS TOEGANG VOOR LEDEN

Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg hebben gratis toegang tot de exposities van het Natuurhistorisch Museum Maastricht en dus ook voor de expositie 'Zwart Zaad'. De medewerkers bij de receptie mogen diegenen die zich presenteren als lid van het Genootschap wel vragen naar hun naam en adresgegevens om deze te vergelijken met de ledenlijst. Gratis toegang geldt uitsluitend voor de leden zelf: niet voor hun familieleden of gasten.

BINNENWERK BUITENWERK

DONDERDAG 2 JANUARI is er, hoewel dit de eerste donderdag van de maand is, geen bijeenkomst van **Kring Maastricht**. De maandelijkse bijeenkomst is verplaatst naar donderdag 9 januari.

DINSdag 7 JANUARI houdt de **Mossenstudiegroep** haar wekelijkse practicummiddag in het IVN-gebouw te Ransdaal. Belangstellenden zijn welkom, maar dienen van tevoren contact op te nemen met Paul Spreuwenberg (tel. 045-3510661).

DONDERDAG 9 JANUARI staat in de bijeenkomst van **Kring Maastricht** de tijdelijke expositie "Zwart Zaad" centraal. Wim Dijkman, conservator archeologie van de gemeente Maastricht, houdt een inleiding over het archeobotanisch onderzoek van een aantal opgravingen in Maastricht. Daarbij staan de eetgewoonten van de Romeinen en Maastrichtenaren in het eerste millennium centraal. De lezing wordt gehouden in het Natuurhistorisch Museum Maastricht en begint om 20.00 uur.

DONDERDAG 9 JANUARI houdt de **Molluskienstudiegroep Limburg** een werkavond bij Stef Keulen thuis. Belangstellenden zijn welkom, maar dienen van tevoren contact op te nemen met coördinator Stef Keulen (tel. 045-4053602). Aanvang 20.00 uur.

VRIJDAG 10 JANUARI organiseert de **Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven**

een ledenavond. Aanvang om 19.30 uur in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

ZONDAG 12 JANUARI trekken leden van **Kring Heerlen** naar het natuurontwikkelingsgebied Koningsteen bij Thorn voor een watervogelexcursie. Om 8.00 uur vertrekken de excursiegangers vanaf de kleine parkeerplaats achter het NS-station aan de Spoorweg te Heerlen (schuin tegenover AutoRent Bastiaans). Na afloop is nog gelegenheid om gezamenlijk een kopje koffie te drinken.

MAANDAG 13 JANUARI houdt Wouter Jansen voor **Kring Heerlen** een lezing over sprinkhanen. Aan de hand van prachtige dia's wordt de diversiteit van deze boeiende diergroep in beeld gebracht. Ook de plannen voor het uitgeven van een provinciale atlas komen aan bod. De lezing vindt plaats in de zaal van Stichting Botanische Tuin Kerkrade, St. Hubertuslaan 74 te Terwinselen (Kerkrade-West). Aanvang 20.00 uur.

DINSdag 14 JANUARI houdt de **Mossenstudiegroep** haar wekelijkse practicummiddag in het IVN-gebouw te Ransdaal. Belangstellenden zijn welkom, maar dienen van tevoren contact op te nemen met Paul Spreuwenberg (tel. 045-3510661).

VRIJDAG 17 JANUARI verzorgt de **Zoogdierenwerkgroep** een lezing door Ferdinand Fahner over de "baitmarking"-methode waarmee territoriumgrenzen van dassenclans

worden onderzocht. Deze bijeenkomst vindt plaats in het GroenHuis, Godswederstraat 2 te Roermond en begint om 20.00 uur.

ZONDAG 19 JANUARI trekt de **Plantenstudiegroep** voor een winterwandeling naar de Meinweg. Ontmoetingen met Blauwe kiekendief, Klapekster en/of Wild zwijn zijn niet uitgesloten. Geert Peeters (tel. 0475-317091, e-mail: g.peeters@compaqnet.nl) vertrekt met wandelaars om 10.00 uur vanaf NS-station Maastricht (oostelijke ingang Meerssemerweg) of om 11.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het bezoekerscentrum Meinweg.

DINSdag 21 JANUARI houdt de **Mossenstudiegroep** haar wekelijkse practicummiddag in het IVN-gebouw te Ransdaal. Belangstellenden zijn welkom, maar dienen van tevoren contact op te nemen met Paul Spreuwenberg (tel. 045-3510661).

DONDERDAG 23 JANUARI verzorgt Max Berlin een lezing voor **Kring Venray**. Het thema is: "Vogelsoorten jagen". De lezing begint om 20.00 uur en vindt plaats in het Gemeenschapshuis, Watermolenstraat 1 te Oostrum.

ZONDAG 26 JANUARI organiseert **Kring Venlo** een vogelexcursie op de Crayelheide onder leiding van de leden van de faunagroep. Samenkomst is om 9.00 uur bij de kerk van Boekend.

DINSdag 28 JANUARI houdt de **Mossenstudiegroep** haar wekelijkse practicummiddag